УДК 338.409.4:330.322

Скворцов І.Б., Скворцов Д.І., Гринаш Л.П.

ОБҐРУНТУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НАФТОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. *Запропоновано теоретичне обґрунтування коефіцієнта ефективності (прибутковості) використання основних засобів. Встановлено основні показники і процеси, які впливають на цей показник. Розраховано значення цього показника для нафтопереробних підприємств України.*

Ключові слова: *коефіцієнт ефективності (прибутковості), константні економічні показники, інвестиційна норма прибутку.*

The summary. *The theoretical ground of coefficient of efficiency (profitability) of the use of basic facilities is offered. Basic indexes and processes which affect this index are set. Computation of this index for enterprises of Ukraine from processing of petroleum.*

Keywords: *coefficient of efficiency (profitability), constant economic indicators, investment norm of income.*

Аннотация. *Предложено теоретическое обоснование коэффициента эффективности (доходности) основных средств. Установлены основные показатели и процессы, которые влияют на этот показатель. Рассчитаны значения этого показателя для нефтеперерабатывающих предприятий Украины.*

Ключевые слова: *коэффициент эффективности (доходности), константные экономические показатели, инвестиционная норма прибыли.*

Постановка проблеми. Основні засоби становлять головну частину капіталу будь-якої компанії. Цим пояснюється те, що від раціонального і ефективного використання цих засобів значною мірою залежить прибуткова діяльність підприємства загалом.

Відповідним недоліком обґрунтування ефективності використання основних засобів підприємства є те, що в економічній теорії не створено методу для об'єктивного визначення ефективності їхнього використання. Як правило, застосовують порівняльні методи, які дають змогу визначати позитивну або негативну тенденцію. Наприклад, покращення або погіршення показників фондовіддача, коефіцієнт ефективності (прибутковості), фондоозброєність праці тощо. Без сумніву, потрібно виконувати і такі дослідження. Але більш важливими є дослідження, коли можна точно встановити, якому значенню має відповідати той чи інший показник, виходячи із конкретних умов розглянутого підприємства. На жаль, таких досліджень в економічній теорії майже не проводять.

Огляд останніх досліджень. Існує багато публікацій, у яких виконується дослідження ефективності використання основних засобів підприємств [1, 2, 3, 4]. Відповідним недоліком їх є те, що в запропонованих у них методах практично не використовується будь-яка система теоретично обґрунтованих константних показників, без якої, на нашу думку, економіка не може перетворитись на "точну науку" (тобто теоретично прогнозовану).

Метою статті є створення теоретичних положень з обґрунтування ефективності використання основних засобів нафтопереробних підприємств.

Основний зміст. Складність теоретичного обґрунтування значень багатьох економічних показників, на нашу думку, полягає в тому, що в економіці й до тепер не створено системи константних показників, якими можна було б користуватись при виконанні кількісних розрахунків. А будь-яка наука перетворюється в точну і теоретично обґрунтовану тільки тоді, коли така система константних показників існує.

Виконане дослідження в [5] показало, що для всіх видів розвитку виробничого процесу, які в економічній літературі називають "нейтральним екзогенним розвитком НТП за Хіксом, Харродом і Солоу", незмінним залишається тільки один показник, який

нами названо "інвестиційна норма прибутку". Тому цей показник запропоновано використовувати як константний.

Сутність цього показника полягає в тому, що він визначається як відношення прибутку $К_{пт}$, який отримують протягом розрахункового періоду експлуатації основних засобів, до їх первісної вартості $К_о$

$$Н_{пі} = \frac{К_{пт}}{К_о}. \quad (1)$$

У свою чергу цей сумарний (інтегральний) прибуток визначається за виразом

$$К_{пт} = \frac{1}{2} П_о \cdot Т_р, \quad (2)$$

де $П_о$ – початкова (гранична) величина річного прибутку від операційної діяльності, яку отримуватимуть на створеному підприємстві;

$Т_р$ – розрахунковий період експлуатації цього підприємства, який визначається як середньозважена величина терміну експлуатації всіх основних засобів, що відповідає виразу

$$Т_р = \frac{\sum К_{оі}}{\sum П_{аі}}, \quad (3)$$

де $К_{оі}$ – первісна вартість *і*-их основних засобів;

$П_{аі}$ – їхні амортизаційні відрахування.

Обробка статистичних даних показує, що інвестиційній нормі прибутку відповідає значення 1,5 часток одиниць. Теоретично розраховане значення цього показника (граничне значення) відповідає половині числа Непера e / 2 = 1,359… Для виконання дослідження реальних підприємств ми рекомендуємо використовувати статистичне значення.

Практичне застосування цього показника можна показати на прикладі нафтопереробних підприємств. Припустимо, що треба обґрунтувати значення коефіцієнта ефективності (прибутковості) використання основних засобів цих підприємств. Важливість встановлення значення цього показника полягає в тому, що він впливає на процес ціноутворення (визначення рентабельності продукції) і характеризує ефективність діяльності підприємства загалом. Цей коефіцієнт ефективності визначається за виразом

$$Е_{оз} = \frac{П_п}{К_о}, \quad (4)$$

де $П_п$ – річний прибуток від операційної діяльності, який отримують на підприємстві до оподаткування;

$К_о$ – попереднє значення.

Значення первісної вартості нафтопереробних підприємств наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Первісна вартість основних засобів, тис. грн.

Назва підприємства	Роки			
	2007	2008	2009	2010
Відкрите акціонерне товариство "Нафтохімік Прикарпаття"	361548	471973	471266	458077
Відкрите акціонерне товариство "Нафтопереробний комплекс - Галичина	311139	335836	1911415	1907456
Публічне акціонерне товариство "Лукойл-Одеський нафтопереробний завод"	1191352	2078529	2682068	2780191
Публічне акціонерне товариство "Транснаціональна фінансово-промислова нафтова компанія "Укртатнафта"	1692473	1765829	17286127	17387342

Примітка: складено на підставі звітності вказаних підприємств

Для обрахунку коефіцієнта ефективності використання основних засобів вказаних підприємств необхідно визначити теоретично обґрунтоване значення прибутку, який мають отримувати на цих підприємствах – чисельник виразу (4).

Якщо вираз (2) підставити у вираз (1) і розв'язати отримане рівняння відносно величини прибутку, то можна отримати

$$П_п = 2 \cdot Н_{пі} \cdot П_а , \quad (5)$$

де $П_а$ – річні амортизаційні відрахування, які відповідають виразу

$$П_а = \frac{К_о}{Т_р}. \quad (6)$$

Значення річних амортизаційних відрахувань для досліджуваних підприємств наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Амортизаційні відрахування, тис. грн.

Назва підприємства	Роки			
	2007	2008	2009	2010
Відкрите акціонерне товариство "Нафтохімік Прикарпаття"	16595	23790	36528	31248
Відкрите акціонерне товариство "Нафтопереробний комплекс - Галичина	17656	16013	36556	51906
Публічне акціонерне товариство "Лукойл-Одеський нафтопереробний завод"	16737	129559	249152	121367
Публічне акціонерне товариство "Транснаціональна фінансово-промислова нафтова компанія "Укртатнафта"	79645	89783	94027	252472

Примітка: складено на підставі звітності вказаних підприємств

Підставляючи ці значення амортизаційних відрахувань у вираз (5) і враховуючи величину інвестиційної норми прибутку, можна розрахувати коефіцієнт ефективності для розглянутих нафтопереробних підприємств (табл. 3). З якої видно, що цей показник значно змінюється як для різних підприємств, так і для різних проміжків часу. Позитивні тенденції спостерігаються на двох підприємствах – Відкрите акціонерне товариство "Нафтохімік Прикарпаття" і Публічне акціонерне товариство "Лукойл-Одеський нафтопереробний завод", оскільки цей показник на них зростає. А негативні на Відкритому акціонерному товаристві "Нафтопереробний комплекс - Галичина" і Публічному акціонерному товаристві "Транснаціональна фінансово-промислова нафтова компанія "Укртатнафта".

Таблиця 3

Коефіцієнт ефективності використання основних засобів нафтопереробних підприємств

Назва підприємства	Роки				Середнє значення
	2007	2008	2009	2010	
Відкрите акціонерне товариство "Нафтохімік Прикарпаття"	0,138	0,151	0,233	0,205	0,182
Відкрите акціонерне товариство "Нафтопереробний комплекс - Галичина	0,170	0,143	0,057	0,082	0,113
Публічне акціонерне товариство "Лукойл-Одеський нафтопереробний завод"	0,042	0,187	0,279	0,131	0,160
Публічне акціонерне товариство "Транснаціональна фінансово-промислова нафтова компанія "Укртатнафта"	0,141	0,153	0,016	0,044	0,088
Середнє значення	0,123	0,158	0,146	0,115	0,136

Тенденції зміни коефіцієнт ефективності використання основних засобів цих підприємств показано на рис. 1. З якого видно, що в 2008 році значення цього показника на всіх підприємствах встановилось практично однакове. Але в подальшому вони почались відрізнятись на значну величину. Хоча після 2009 року знову спостерігається тенденція на зближення. На нашу думку, така циклічність не є позитивною тенденцією, оскільки вона свідчить про нестабільність економічного розвитку цих підприємств. Головною причиною такою нестабільності є і те, що тепер в економічній теорії не цілком правильно трактують окремі процеси, які характеризують основні засоби. До найбільш важливих можна віднести процеси амортизації і капіталізації основних засобів. Процес амортизації передусім має узгоджуватись із зношеністю основних засобів і слугувати для встановлення розрахункового періоду експлуатації підприємства, а не бути засобом для приховування прибутку і ухиляння від сплати податку. Приблизно то саме можна сказати і про капіталізацію.

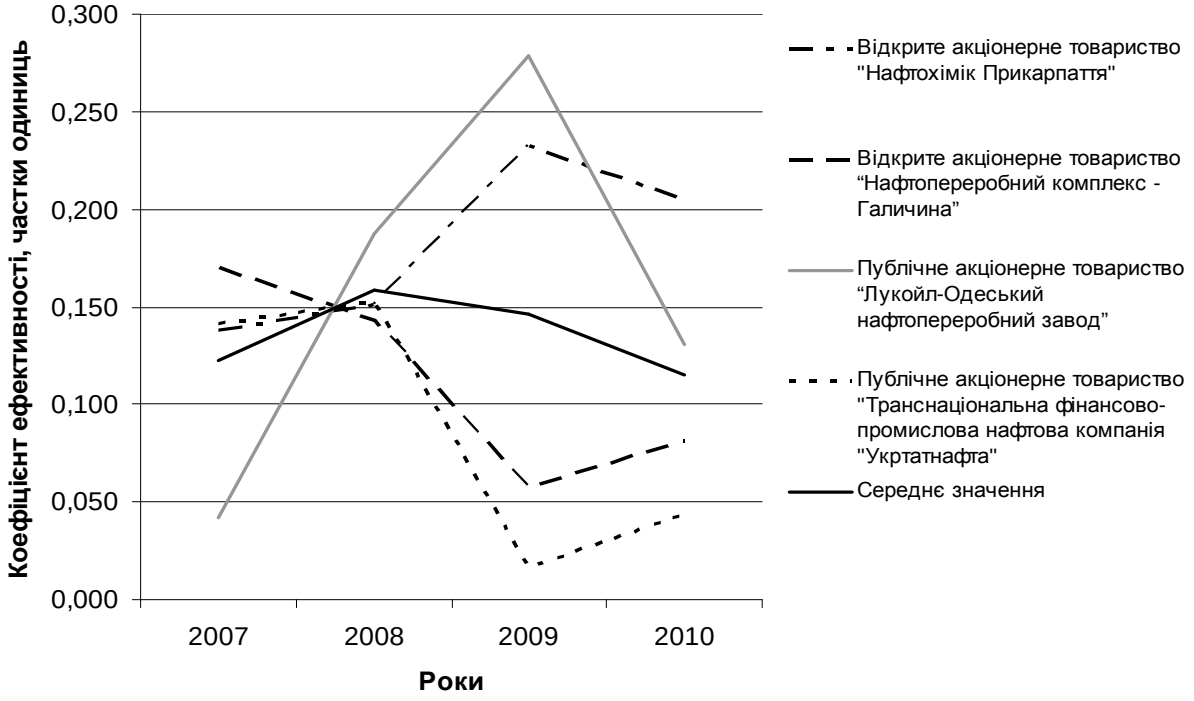

Рис. 1. - Графічне зображення змін коефіцієнт ефективності використання основних засобів нафтопереробних підприємств

Висновки і рекомендації до подальшого використання. Встановлення теоретично обґрунтованого значення коефіцієнта ефективності використання основних засобів нафтопереробних підприємств відіграє важливе значення, оскільки цей показник впливає на процес ціноутворення і дає змогу об'єктивно оцінити результати діяльності підприємства.

Однак виникає потреба і в подальших дослідженнях. Особливо для встановлення – як на цей показник впливають інші економічні процеси, і передусім амортизаційний і капіталізації.

Список використаних джерел

1. Костриченко В.М. Методичні аспекти визначення показників економічної ефективності виробництва на основі модифікації ресурсного підходу. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Випуск 3(51) 2010 р. Серія «Економіка». – С 88-97.

2. Пономаренко В. С., Гонтарева І. В. Проблема оцінки системної ефективності функціонування та розвитку підприємства. Науковий журнал «Економіка розвитку». 2011, № 1(57). – С.5-8

3. Аптекар С.С, Дронова А.Ю. Сучасний стан нафтової промисловості України: проблеми і шляхи подолання кризи нафтових ресурсів. Науковий економічний журнал. Актуальні проблеми економіки. №4 (106)., 2010. – С. 7-13.

4. Вітвицький Я.С. Економічна оцінка гірничого капіталу нафтогазових компаній // Наукова монографія. – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2007. – 431 с.

5. Скворцов І.Б. Ефективність інвестиційного процесу: методологія, методи і практика: Монографія. – Львів: Видав. НУ "Львівська політехніка", 2003. – 312 с.

УДК 64.011.6-044.337:622.691.4 **Гобир І.Б., Яськевич Т.Б.**

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ГАЗОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В КОМУНАЛЬНІЙ СФЕРІ: ПРОБЛЕМИ ТА ЗАВДАННЯ

Анотація. *В статті доведено, що актуальною проблемою на сьогоднішній час виступає реформування природних монополій. З метою реформування газової галузі запропоновано створити економічну модель, що дозволяє з максимальною ефективністю забезпечити функціонування усіх елементів системи газозабезпечення.*

Ключові слова: *реформування, конкурентоспроможність, газозабезпечення, газорозподільні підприємства*

The summary*The article proved that the actual problem at present time is the reform of natural monopolies. In order to reform the gas industry asked to create an economic model that allows the maximum efficiency to ensure the functioning of all elements of the gas supply.*

Keywords: *reform, competitiveness, gas-supply, gas distribution companies*

Аннотация. *В статье доказано, что актуальной проблемой на сегодняшний время выступает реформирование естественных монополий. В целях реформирования газовой отрасли предложено создать экономическую модель, позволяющая с максимальной эффективностью обеспечить функционирование всех элементов системы газообеспечения.*

Ключевые слова: *реформирование, конкурентоспособность, газообеспечения, газораспределительные предприятия*

Постановка проблеми. Нині одне з перших місць займає проблема реформування природних монополій, до яких відносяться системи, що забезпечують населення і підприємства газом, водою, теплом, електроенергією. Усі ці системи характеризуються великою кількістю елементів і масштабністю. Особливе місце в комунальній сфері займають системи газорозподілу.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Проблеми реструктуризації газотранспортної системи України та напрями вдосконалення управління нею висвітлені в публікаціях О. Амоші, А.Алимова, Л. Анастасьєвої, Є. Бойка, С. Влада, В. Волослика, В. Геєця, О. Гудими, Б. Данилишина, І. Діяка, А. Єременка, С. Кліменка, Я. Крикавського, Б. Клюка, С.Лавринюка, А.Рубана, М. Садовського, С. Пиріжкової, О. Шандрівської та інших.

Значно менше досліджень і публікацій присвячено реформування системи газозабезпечення в комунальній сфері, що зумовило вибір теми дослідження.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є обґрунтування завдань реформування системи газозабезпечення в комунальній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Газова галузь є провідною в енергетичному комплексі країни і світу в цілому. Довжина трубопроводів єдиної системи